

נאמר בלשון אכילה), ובכל מה שאוכל מלבד שעובר באיסור חצי שיעור שאסור מה"ת ג"כ מבטל המ"ע לשבות מאכילה.

סימן קצא

ההנהגה להאכיל חולה ביוה"כ

ב"חידושי סוגיות מרבינו ה"ח"תם סופר" (תר"מ) מביא חידוש גדול שאפי' אם אכל פחות פחות מכותבת עד שמייכת דעתו, ואפילו בהפסק של יותר מכא"פ אפשר דאפילו חיוב כרת איכא, ומביאו בספר "פסקי חתם סופר", ובהגה"ה שם מביא שב"חידושי סוגיות" (תרנ"ג) בסוגיא דחצי שיעור לא משמע שכן דעתו.

ובפשוטו אמינא שיש לחלק בין אכילה לשתיה, דלענין אכילה שהשיעור כותבת שוה בכל אחד הרי"ז בכלל השיעורים ואין לחלק אם מייכת דעתו בפחות, שכן קבעה התורה השיעור, אבל בשתיה שהשיעור של מלא לוגמיו תלוי בכל אחד ואינו שיעור שוה, (וביותר שמפ' במ"ב (סי' תרי"ד ס"ק כ"ג) שהטעם הוא שקים להו לחז"ל שלא מייכת דעתו אלא בשיעור ידיה, הרי שמשערים בכל אחד אם מייכת דעתו בשתיה זו), שפיר יש לומר שהעיקר תלוי אם מתייכת דעתו בשתיה זו, ואם שתה תכופות שמייכת דעתו אפי' שזהו בהפסק שיעור צירוף גם כן עובר, וצ"ב.

ובאמת ה"כתב סופר" (ל"א) מפרש שאם אכל קודם יוה"כ פחות מכותבת וכשנכנס יוה"כ תוך כא"פ השלים ואכל עד שיעור כותבת חייב כיון שמייכתבא דעתיה במה שאכל לבסוף, ותמהו עליו האחרונים, ב"בנין שלמה" (מ"א), "בית שערים" (ע"ח) ו"לחם שלמה" (ק"י) ועוד שצריך שיעור דוקא, ולדברינו אולי במשקה נוכל ליישב דבריו שבמשקה מצינו למימר שאין כלל דין שיעור ואינו תלוי אלא אם מייכתב דעתו, וכמשנ"ת.

וכן בבה"ל (סי' תרי"ח ד"ה ואם) הביא מתשר' "בנין ציון" דחולה שהיה די לו בפחות מכשיעור והוא הוסיף ואכל עד כשיעור חייב כרת, ודבריו תמוהין שהרי חלק מהשיעור שאכל או שתה הותר לו לאכול או לשתות והאיסור הוא רק במה שהוסיף לאכול עד כשיעור, ובמה שאכל או שתה באיסור אין כאן שיעור כותבת או מלא לוגמיו [והאמת שבמקורו ב"בנין ציון" לא מיירי שם כלל בכה"ג דהבה"ל, ורק כתב שם שלחולה שכבר אכל כשיעור מפני הסכנה לא אמרין שכבר ביטל הצום ומותר להמשיך לאכול כרצונו, אלא אסור להמשיך לאכול בין כשיעור ובין פחות משיעור ודברי הבה"ל צ"ע טובא]. ולדברינו נוכל ליישב דבריו בשתיה, שבשתיה ששורש האיסור לייכתב דעתו חייב כרת גם על פחות מכשיעור אם ע"י כך מייכתב דעתו, ולכן כששתה באיסור להשלים לשיעור, שע"י ששותה באיסור מייכתב דעתו, חייב כרת עלה.

והנה ביומא (פא:) קאמר רב גידל דהשותה חומץ חי טובא חייב כרת עלה. ומזה למד רבינו ירוחם דאם אכל או שתה הרבה מדברים מרים שאינם ראויים לאכילה או שתיה שאז שובר רעבונו חייב עלה כרת (והרמב"ם והטור פליגי ע"ז), ולדברינו י"ל דהגמ' בדוקא קאמר על שתיה, שבשתיה ששורש איסורו משום שמייכתב דעתו וכמ"ש, אסור לשתות הרבה מדבר מר, שאע"פ שאין שם שתיה עלה אבל כיון שמייכתב דעתו אסור, שזהו שורש האיסור בשתיה, אבל באכילה דשורש איסורו הוא עצם האכילה, פטור באוכל הרבה מדבר מר, שאינה אכילה.

ועיי' מ"ב (סי' תרי"ח ס"ק כ"א) דשיעור אכילת פרס [והיינו ג' או ד' ביצים] תלוי בכל אחד כפי הזמן שאוכל, ולדברינו נמצא חידוש פלא שאם הוא חולה ואוכל מעט מעט מצטרף לפי השיעור אכילה שאצלו, ובמנ"ח (שי"ג) דן בדבר ולא

הכריע, אבל ה"חזון איש" (או"ח סי' ל"ט ס"ק י"ח) מוכיח מגמרא (עירובין מח.) שאי אפשר לומר כן, וכן מהמשנה בכלים (פרק י"ז-י"א), ולדבריו השיעור הוא כאכילת אדם בינוני (ותמוה שהמ"ב לא הביא שלא תלוי בכל אכילה אלא כשהוא מיסב ובליפתן שממהר לאכול וכמבואר בסוכה (ו.) וצ"ע, שוב מצאתי במנ"ח שי"ג שנקט דדין מיסב בליפתן נאמר בבית המנוגע דוקא ולא ילפינן מיניה), אבל לדברי המ"ב לכאורה יוצא חומרא גדולה שבחולה הלוא אוכל לאט לאט ותלוי בדידה ומצטרף לחיוב כרת בזמן מרובה, אבל אולי אין משערין בחולה כפי אכילתו בעת המחלה שאוכל לאט, אלא כל אחד כפי טבעו כשהוא בריא.

ולמעשה כשהרופא אומר שחייב לשתות שיעור מסוים, ויכולים לחלקו בהפסק של כשעה או יותר בין שתיה לשתיה, לכאורה כדאי לעשות כן, ואז לא נכנסנו לשאלה שאסור לשתות בסמיכות זמן שמייטב דעתו, אבל נראה שהיינו רק אם אנו נותנים לו לשתות, או בחולה שאינו מוטל במטה כגון חולה לב סכרת וכדו', אבל אם הוא חולה מוטל במטה ולוקח בעצמו לשתות אין לדקדק עליו, כיון שמכביד עליו ועלול להפריע לו, ואצלו ראוי לנהוג שישתה בכל פעם פחות מכשיעור ויפסיק כפי שרוצה, [ובלבד שיהא שיעור אכילת פרס בין שתי לשתיה], ודו"ק היטב בכ"ז כי קיצרתי.

סימן קצב

אם יש היתר למעוברת לאכול ביוה"כ
דעת הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל (ב"אבן ישראל" סי' ל"ו) דכיון שמצוי במעוברת שמפילות ביו"כ אחר הצום, יש להתיר לכולם לאכול עד חודש התשיעי שראויה ללדת, ודבריו הם חידוש גדול, ולא הסכימו לזה גדולי ההוראה.

ונראה שעיקר טעמו הוא כפסק הגאון רבי ישראל סלאנטער זצ"ל (שנת תרכ"א) במגיפת החולירע, שידע שרבים יתעקשו ויאמרו שיכולים לצום, ובשום אופן לא יסכימו לאכול ביוה"כ ויאמרו שאצלם אין סכנה ויתענו ויש חשש שיסתכנו, וע"כ גזר על כל יהודי העיר ווילנא שלא לצום, ועשו קידוש בבית הכנסת, ואף כאן אם נתיר רק למעוברת שיש בה חשש שכשתצום תפיל, יהיו רבים שיתעקשו שאצלם אין חשש שתפיל ויצומו והולד יסתכן וע"כ מתירין לכל אחת.

אמנם כידוע הבית דין בוילנא בראשות הגאון רבי בצלאל זצ"ל מחה בכל תוקף נגד הוראתו, וכן גדולי ישראל אחרים דרשו שצריך לדון על כל אחד ואחד באופן נפרד אם יש בו סכנה או לא, וידוע שמלחמת האדמו"ר מקוידנוב זצ"ל נגד רבי ישראל זצ"ל היתה כשביל זה. (ויש מספרים שמפני המחלוקת נגדו בסוף עזב את ווילנא והלך לפאריס וד"ז צ"ב).

מיהו יש לומר שעיקר מה שנחלקו עליו הוא על שהתיר איסור כרת דחמיר, אבל אולי באיסור חצי שיעור מודו לפסק רבי ישראל זצ"ל, וראיה לדבר שהנה הגה"ק הגר"ל דיסקין זצ"ל הביא בשם הירושלמי (שביעית פ"ד ה"ב, ועי' תוס' סנהדרין כו.) שמתירין לעשות מלאכה בשביעית משום ארנונא, שדרשו מס מהתבואות אף ממי שאינו עובד, והטילו מאסר על מי שאינו משלם, ובמאסר כזה היה חשש מיתה, ולכן התירום כדי שיוכלו לשלם, ומפרש דהתירו גם לעשירים, דאף שאצלם אין חשש סכנה כיון שיכולים לשלם מכיסם, אבל אם לא נתיר להם יתביישו העניים ולא יעבדו ויסתכנו. וי"ל דכמו שהותר איסור שביעית לכל אחד כדי שלא ימנעו העניים לעבוד, כן הותר איסור ח"ש בלבד לכל אחד כדי שלא ימנע מלאכול מי